

УДК 002.1-028.25:069]''1922'':[015:061.1]](477)(045)

DOI: 10.36273/2076-9555.2022.10(315).44-50

Дмитро Кепін,
кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник відділу
ретроспективної бібліографії Книжкової палати України,
e-mail: dKepin@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4528-6095>

Музейництво та пам'яткоохоронна справа: видання 1922 року (з архіву Книжкової палати України)

У статті проаналізовано книжкові видання 1922 р. із питань музейно-пам'яткоохоронної справи, що зберігаються в Державному архіві друку Книжкової палати України. Загалом виявлено 13 творів друку: офіційні (4 од.), наукові (1), науково-популярні (1), навчальні та навчально-методичні (6), довідкові (1).

Серед офіційних — документи Наркомпросу УСРР, а також виступи та рекомендації тодішнього міністра народної освіти Г. Гринька. За тематичною спрямованістю, окрім офіційних, видання розподілено так: 1 — з архітектурного пам'яткознавства (Ф. Шміт), 3 — із природничого пам'яткознавства (В. Крокос, В. Кистяковський, В. Скороход), 2 — із природничого музейництва (Ю. Вагнер, Г. Потапенко), 2 — з археологічного музейництва (Р. Віппер, П. Алімпієв), 1 — із художнього музейництва (П. Гурвиць).

Опрацьовані видання з музейно-пам'яткоохоронної справи 1922 р. дають змогу не лише простежити складні процеси збереження та дослідження пам'яток, а й свідчать про характерні тенденції розвитку освітнього процесу в УСРР.

Ключові слова: друковані видання; Державний архів друку; Книжкова палата України; музейництво; музеологія; пам'яткознавство; репресовані вчені

Постановка проблеми. Успішний розвиток будь-якої науки неможливий без аналізу праць дослідників минулого, які зробили суттєвий внесок у вивчення різноманітних аспектів певної дисципліни. Не стоять осторонь у цьому питанні й вітчизняна музеологія та пам'яткознавство. Дослідження невідомих і маловідомих творів друку з проблем розвитку музейної та пам'яткоохоронної справи буремних років Української революції, збереження державної незалежності (1918—1920), трагедій науковців 1920—1930-х рр. надає можливість об'єктивного висвітлення стану музейно-пам'яткоохоронної галузі окресленого періоду.

У Державному архіві друку Книжкової палати України зберігається низка ще не опрацьованих і майже не відомих як дослідникам, так і ширшій аудиторії видань за темою дослідження.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Від 1990-х рр. у вітчизняній науці оприлюднено чимало праць, що заповнили певні "прогалини" в історії музейної та пам'яткоохоронної справи України у 1917—1930-х рр. Це монографії, наукові збірники й статті, що висвітлюють діяльність установ, організацій і дослідників у царині музейництва та пам'яткоохоронного руху [1—8]. Водночас науковці не використовують видання окресленого періоду, які зберігаються в Державному архіві друку Книжкової палати України, що актуалізує дослідження специфіки цього зібрання.

Мета статті полягає в аналізі та введенні в науковий обіг маловідомих і рідкісних видань 1922 р. із питань музейництва та охорони пам'яток, що зберігаються у Державному архіві друку Книжкової палати України.

Виклад основного матеріалу дослідження. У фонді Державного архіву друку Книжкової палати України виявлено 13 видань, які доцільно розподілити на такі види: офіційні (4 од.), наукові (1), науково-популярні (1), навчальні та навчально-методичні (6), довідкові (1). Цей розподіл певною мірою умовний, адже окремі навчальні та навчально-методичні праці можна віднести також до науково-популярних. За тематичною спрямованістю, окрім чотирьох офіційних [9—12], вирізняємо 1 видання з архітектурного пам'яткознавства [13], 3 — із природничого пам'яткознавства [14—16], 2 — із природничого музейництва [17; 18], 2 — з археологічного музейництва [19; 20], 1 — із художнього музейництва [21].

В офіційних виданнях містяться різноманітні документи Наркомпросу щодо організації процесу виховання дітей і дорослих, навчання в різних закладах освіти та ведення культурно-освітньої роботи. Наприклад, у "Кодексе о Народном Просвещении У.С.С.Р.", що вийшов друком у Харківській типографії Наркомпросу накладом 250 примірників, є стаття 298, у якій визначено завдання облаштування музею, що сприятиме вихованню дітей. У розділі першому "Научные

учреждения" четверта глава також стосується академічних музеїв. Статті 672—673 регулюють правове поле діяльності музеїв, що перебували в підпорядкуванні Наркомпросу УСРР. П'яту главу (статті 674—676) присвячено "Украинской книжной палате".

Книга четверта "Политическое просвещение и воспитание взрослых" містить розділ другий (статті 725—743) "Экскурсии. Выставки. Музеи". У статті 742 зазначено про потребу проведення обстеження "...всех экскурсионных объектов страны и их регистрацию, организацию постоянных и передвижных выставок, организацию выставочных баз и социальных музеев местного (районного, уездного и городского) значения, а также губернского, областного и всеукраинского масштаба" [9, с. 87].

У 1922 р. Харківський редакційно-видавничий відділ Наркомпроса накладом 1 тис. примірників випустив матеріали "Третьего Всеукраинского совещания по просвещению..." [10], яке відбувалося 16—18 червня того року у Харкові. Видання містить виступ наркома освіти Г. Гринька (1890—1938) від імені Колегії Наркомпросу. Доля цього державного та громадського діяча була трагічною. Упродовж 1920—1922 рр. він обіймав посаду наркома освіти України. У 1938 р. за сфальсифікованими обвинуваченнями був засуджений до страти, реабілітований 1959 р. (фото 1, http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?Z21ID=&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Grynko_G). Попри певну заідеологізованість виступу, у ньому було порушено питання розвитку музейної та пам'яткоохоронної справи й виділення фінансування на облаштування музейних закладів [22].

Фото 1. Г. Гринько

В Одеському повітовому відділі народної освіти 1922 р. вийшли друком "Материалы для школьных работников", що містили програму навчання

дітей природознавства, яка, зокрема, передбачала ознайомлення з музеями та пам'ятками Одеси [11].

Значний інтерес для дослідників історії науки становлять маловідомі та рідкісні видання з питань музейно-пам'яткоохоронної справи, випущені Державним видавництвом України та іншими видавничими установами в Києві, Харкові, Одесі, Житомирі.

Харківський редакційно-видавничий відділ НКО 1922 р. опублікував працю "Пам'ятки староруського мистецтва (про досліджування й видання їх)" [13] видатного вченого, академіка Всеукраїнської академії наук Ф. Шміта (1877—1937), який за сфабрикованими обвинуваченнями був розстріляний 1937 р., а 1956-го реабілітований [2—4; 8; 13] (фото 2, https://uk.wikipedia.org/wiki/Шміт_Федір_Іванович).

Фото 2. Ф. Шміт

У книзі визначено методологічні підходи до вивчення архітектурно-археологічних пам'яток доби Київської Русі. Автор подав програму дослідження собору Софії Київської, докладно зупинився на техніко-типологічному вивченні давньоруських храмів із фресковим живописом, навів відомості щодо пам'яткоохоронних інституцій того часу з переліком особового складу. Мистецтвознавець також розглянув діяльність Софійської комісії Всеукраїнської академії наук, яку очолював від квітня 1921 р., навів її статут, план наукової монографії, присвяченої історії Софійського собору в Києві.

Редактором книги став один з учнів Ф. Шміта, мистецтвознавець, музеєзнавець, пам'яткоохоронець, дослідник архітектури України, зокрема Слобожанщини й Полтавщини, доктор мистецтвознавства, професор С. Таранушенко (1889—1976), який свого часу теж зазнав репресій від сталінського режиму.

Цінними є видання з природничого пам'яткознавства. Зокрема, у книзі геолога, пам'яткознавця, музеєзнавця, педагога, професора В. Крокоса (1889—1936) "Что дали раскопки на Украине" [14], що вийшла друком у Державному видав-

ництві України (Одеса), подано огляд історичної геології та палеонтологічних місцезнаходжень Півдня України на основі власних експедицій автора та польових досліджень інших фахівців упродовж 1910—1916 рр. Дослідник докладно зупинився на проведенні препарування (консервації) фосилій. Запропонована методика є фактично однією з перших в Україні музейних інструкцій зі збереження викопних решток [14]. Багато уваги геолог приділяв розвитку Палеонтологічного музею (його витoki сягають 1865 р. — як відділу при Геолого-мінералогічному музеї; від 1873 р. — самостійний музей Новоросійського університету (тепер — Одеського національного університету імені І. І. Мечникова) [23].

Доля В. Крокоса також склалася трагічно. До сьогодні остаточно не визначено, чи він був розстріляний, чи вкоротив собі віку (фото 3, https://uk.wikipedia.org/wiki/Крокос_Володимир_Іванович).

Фото 3. В. Крокос

У книзі професора географії В. Кистяковського (1865—1952) "Нарис географії України. Для шкіл та самонавчання (з малюнками, картами й картографіями)" [15], випущеній у Києві Державним видавництвом значним накладом у 15 тис. примірників, розглянуто типові ландшафти України, а також запропоновано визначення критеріїв щодо їхнього пам'яткоохоронного статусу (фото 4). На жаль, діяльність цього дослідника маловідома й потребує додаткового дослідження [24].

Фото 4. Карта України з книги В. Кистяковського "Нарис географії України"

У праці природознавця В. Скорохода (1889—1969) "Екскурсии в природу (Весна). Статьи методического характера. Примерные экскурсии, методика и техника наблюдений, пособие для руководителей экскурсий и любителей природы", що побачила світ у Всеукраїнському державному видавництві (Житомир), розглянуто специфіку проведення дитячих екскурсій та наведено визначник ботанічних рослин [16]. Дослідник був викладачем Житомирського інституту народної освіти, директором Житомирської трудової школи № 7, входив до складу Волинського губметодкому та розробляв програми навчання з природознавства [25].

Книга професора зоології та громадсько-політичного діяча Ю. Вагнера (1865—1946 (?)) "Початковий курс природознавства. Частина перша. Природа нежива", випущена Державним видавництвом Києва, містить матеріали щодо організації природничих кабінетів [17]. До сьогодні долю цього дослідника достеменно не досліджено. Працюючи від 1898 р. у Київському політехнічному інституті (тепер — НТУУ "КПІ ім. Ігоря Сікорського"), він створив зоологічний кабінет при однойменній кафедрі. Від 3 до 24 травня 1918 р. обіймав посаду міністра праці в уряді П. Скоропадського, від 1925 р. оселився в Белграді й зник безвісти 1945 чи 1946 р. [26] (фото 5, https://uk.wikipedia.org/wiki/Вагнер_Юлій_Миколайович).

Фото 5. Ю. Вагнер

Книгу доктора біологічних наук, професора ботаніки, музеєзнавця, пам'яткознавця та педагога В. Потапенка (1889—1982) "О гербаризации. Составление флористических коллекций", надруковану Одеським відділенням Державного видавництва України накладом 5 тис. примірників, можна вважати одним із перших у вітчизняній музеології видань, що розглядає особливості ботанічного музейництва. Науковець навів класифікацію природничо-історичних колекцій, розкрив особливості дослідження рослин у польових умовах, подав їхнє визначення, специфіку збору

та збереження, докладно розглянув способи виготовлення гербарію й складання музейної документації [18]. Доля цього вченого так само трагічна й малодосліджена. Зокрема, у 1928—1933 рр. (за В. Букачем) чи 1928—1941 рр. (за Н. Пашковською) [27; 28] він обіймав посаду завідувача кафедри морфології та систематики рослин Інституту народної освіти та Одеського інституту професійної освіти, у 1930—1933 рр. — професора Одеського інституту соціального виховання, від 1934 р. — завідувача кафедри ботаніки та географії Одеського німецького педагогічного інституту, у 1933—1943 рр. — професора Одеського державного університету, завідувача кафедри морфології та систематики рослин, у 1939—1943 рр. виконував обов'язки директора ботанічного саду та проректора з навчальної роботи університету. У 1946 р. був засуджений і достроково звільнений 1954 р., реабілітований 1995 р.

Праця визначного вченого-історика, доктора історичних наук, професора, академіка АН СРСР (1943) Р. Ю. Віппера "Підручник стародавньої історії" [19], що вийшла друком у Державному видавництві Києва, ознайомлює з досягненнями археологічної та історичної науки у вивченні Стародавнього світу; подає огляд пам'яток Стародавнього Сходу, Стародавньої Греції та Стародавнього Риму. Видання ілюстровано фотографіями та малюнками пам'яток архітектури, а також репродукціями творів мистецтва, що зберігаються в музеях. У книзі подано відомості щодо структури Александрійського мусейону. У 1894—1897 рр. дослідник був екстраординарним професором Новоросійського університету в Одесі, від 1924 р. перебував в еміграції в Ризі (Латвія), упродовж 1927—1938 рр. працював у Ризькому університеті [29] (фото 6, https://uk.wikipedia.org/wiki/Віппер_Роберт_Юрійович).

Цікавим підходом вирізняється праця географа, доктора економічних наук, професора П. Алампієва (1900—1991) "Спроба викладання історії культури. Розмови з дітьми в сільській школі" [20], що побачила світ 1922 р. у друкарні Експериментальної школи-клубу друкарської справи м. Харкова. Книга вийшла накладом 3 тис. примірників. Видання орієнтовано на дітей

і у формі бесід-оповідей ознайомлює з історією первісної культури. Книга ілюстрована малюнками характерних артефактів певної доби згідно з чинною тоді археологічною періодизацією та є своєрідним методичним посібником зі створення шкільних археологічних музейних кімнат.

Фото 6. Ю. Віппер

В одному із сучасних енциклопедичних видань зазначено, що майбутній учений розпочав учителювати у школах України у 1924—1928 рр. [30]. Проте, зважаючи на передмову, де автор стверджує, що у 1922 р. він "...працював учителем історії культури в Білгороді, в залізничній українській школі..." [20, с. 3, 4], а також у дитячому будинку співробітників Наркомпроса — у Померках біля Харкова, можна уточнити наведену в енциклопедії ранню дату початку його педагогічної діяльності. Мистецтвознавець С. Таранушенко у передмові до своєї книги зазначає, що в роботі з дослідження пам'яток архітектури Харкова у 1920—1921 рр. йому допомагав П. Алімпієв (вивчав архів) [31, с. 3].

Висновки. Проаналізовані видання з музейно-пам'яткоохоронної справи 1922 р. дають змогу не тільки простежити складні процеси збереження та дослідження пам'яток, а й розкривають характерні тенденції розвитку освітнього процесу на українських теренах того часу та допомагають уточнити біографічні дані й відомості про наукову й педагогічну діяльність вітчизняних учених. Отже, подальше дослідження фонду Державного архіву друку уможливить уведення в науковий обіг невідомих і маловідомих як науковцям, так і широкому загалу краєзнавців видань із музейно-пам'яткоохоронної справи.

Список використаної літератури

1. Сенченко М. І. Книжкова палата України : 100 років системних та інноваційних трансформацій, 1919—2018 / Сенченко Микола Іванович ; наук. редактування Н. О. Петрової. — Київ : Кн. палата України, 2019. — 200 с.
2. Репресоване краєзнавство (20—30-і роки) / Ред. кол.: Тронько П. Т. (голова) [та ін.]. — Київ : Рідний край ; Хмельницький : Хмельн. ред.-видавн. відділ, 1991. — 492 с.

3. *Видатні діячі науки і культури Києва в історико-краєзнавчому русі України*. Біографічний довідник : у 2 ч. / Відп. ред.: д. і. н. Горбик В. О. — Київ : Ін-т історії України НАН України, 2005. — 2 ч.
4. *Білокінь С.* В обороні української спадщини : історик мистецтва Федір Ернст / Сергій Білокінь. — Київ : Ін-т історії України НАН України, 2006. — 355 с.
5. *Нестуля О. О.* Федір Людвігович Ернст і його щоденник "Художній відділ" 1925—1933 рр. / О. О. Нестуля, С. Ж. Верезомська. — Полтава : РВВ ПУСКУ, 2008. — 242 с.
6. *Яненко А.* Історія музейної археології УСРР (1919—1934) / Анна Яненко. — Київ : Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник, 2016. — 368 с.
7. *Яненко А.* Археологічний музей Всеукраїнської академії наук : дослідження і матеріали / авт.-упоряд. Анна Яненко. — Київ : НК ШКЗ, 2017. — 288 с.
8. *Бугаєва О.* Музичне товариство імені М. Д. Леонтовича (1921—1931) : біогр. слов. : наук. довід. / Олена Бугаєва. — Київ : НБУ ім. В. І. Вернадського, 2015. — 344, [1] с. — (Із історії музичної спадщини України).
9. *Кодекс о Народном Просвещении У.С.С.Р.* — Харьков : Тип. Наркомпроса, 1922. — 99 с.
10. *Третье Всеукраинское совещание по просвещению*. Выдержки из материалов работ пленума и секций. Резолюции. — Харьков : Ред.-изд. отд. Наркомпроса, 1922. — II, 182 с.
11. *Материалы для школьных работников*. — Одесса : Одес. уезд. отд. нар. образования, 1922. — 96 с.
12. *Программа по Истории материальной культуры* : для 3-х летних пед. курсов. — Харьков : Тип. Нар. комиссариата просвещения, 1922. — 8 с.
13. *Шміт Ф.* Пам'ятки староруського мистецтва : (про досліджування й видання їх) / Ф. Шміт. — Харків : Ред.-видав. відділ НКО, 1922. — 40 с.
14. *Крокос В.* Что дали раскопки на Украине / В. Крокос. — Одесса : Гос. изд-во Украины, 1922. — 72 с. — (Народная библиотека ; № 9).
15. *Кистяковський В. В.* Нарис географії України. Для шкіл та самонавчання : (з малюнками, картами й картографіями) / В. В. Кистяковський. — Київ : Держ. вид-во, 1922. — 112 с.
16. *Скороход В. Г.* Екскурсії в природу (Весна). Статті методического характеру. Примерные экскурсии, методика и техника наблюдений, пособие для руководителей экскурсий и любителей природы / В. Г. Скороход. — Житомир : Всеукр. гос. изд-во, Волын. филия, 1922. — 132 с.
17. *Вагнер Ю.* Початковий курс природознавства. Ч. 1. Природа нежива / Ю. Вагнер. — Київ : Держ. вид-во, 1922. — 164 с.
18. *Потапенко Г. И.* О гербаризации : составление флорист. коллекций / Г. И. Потапенко. — Одесса : Гос. изд-во Украины. Одес. отд. Секция Точного Знания, 1922. — 98 с.
19. *Віппер Р.* Підручник Стародавньої історії / Р. Віппер. — Київ : Держ. вид-во, 1922. — 172 с.
20. *Алампієв П.* Спроба викладання історії культури : розмови з дітьми в сіл. шк. / П. Алампієв — Харків : тип. Експерим. шк.-клуба печ. дела, 1922. — 120 с. — (Библиотека журнала "Путь Просвещения" ; № 3).
21. *Гурвиц П. А.* Фарфор и фаянс : указ. рус. лит. о фарфоре : пособие для коллекционеров и любителей / П. А. Гурвиц. — Харьков : Горняк, 1922. — 24 с.
22. *Кокін С. А.* Гринько Григорій Федорович / С. А. Кокін // Енциклопедія сучасної України / гол. редкол.: І. М. Дзюба [та ін.]. — Київ, 2006. — Т. 6 : Го—Гю. — С. 467.
23. *Крокос Володимир Іванович (1889—1936) : біобібліогр. покажч. наук. пр. за 1912—1939 рр.* / Центр дослідж. наук.-техн. потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України, Нац. наук. с.-г. б-ка. — Київ : Інформ.-аналіт. агентство, 2015. — 92 с.
24. *Орленко О.* "Вивчайте політичну карту частин світу, треба ясно уявляти, хто з ким і проти кого" : навч. програми з географії нар. шкіл Харкова часів нім. окупації 1941—1943 рр. / Олена Орленко, Наталія Салтан, Олександр Салтан // Сіверянський Літопис. — 2020. — № 3. — С. 115—135. — DOI: 10.5281/Zenodo.3949822.
25. *Рудницька Н. Ю.* В. Г. Скороход про принципи й методи краєзнавчої роботи / Н. Ю. Рудницька // Вісник Житомирського державного педагогічного університету імені І. Франка. — 2004. — Вип. 14. — С. 11—14.
26. *Карамаш С. Ю.* Вагнер Юрій Миколайович / С. Ю. Карамаш // Енциклопедія сучасної України / гол. редкол.: І. М. Дзюба [та ін.]. — Київ, 2005. — Т. 4 : В—Вог. — С. 13—14.
27. *Пашковская Н. М.* Забытые имена: Георгий Иосифович Потапенко / Н. М. Пашковская // Вісник Одеського національного університету. — 2004. — Т. 9, вип. 1 : Біологія. — С. 269—273.
28. *Букач В. М.* З історії Одеського німецького педагогічного інституту : довідник / В. М. Букач. — Одеса : ПНПУ, 2022. — 56 с.
29. *Ясь О. В.* Віппер Роберт Юрійович / О. В. Ясь // Енциклопедія історії України : у 10 т. / О. В. Ясь / ред. рада: В. М. Литвин (голова ради) [та ін.]. — Київ, 2003. — Т. 1 : А—В. — С. 571.
30. *Краснопольський О. В.* Алампієв Петро Мартинович / О. В. Краснопольський // Енциклопедія сучасної / голов. редкол.: І. М. Дзюба [та ін.]. — Київ, 2001. — Т. 1 : А. — С. 342.
31. *Таранушенко С.* Покровський собор у Харкові / С. А. Таранушенко ; обміри І. Тенне. — Харків : [б. в.], 1923. — 54 с. — (Пам'ятки українського мистецтва ; 2 : Будівництво).

Dmytro Kepin,
PhD of of Historical Sciences, Senior Researcher
Department of Retrospective Bibliography
of the Book Chamber of Ukraine

The museum work and monument protection: 1922 editions (from the archive of the Book Chamber of Ukraine)

The article analyzes the 1922 editions, which consider the museum and monument protection case stored in the State Archives of Printing of the Book Chamber of Ukraine. Thirteen publications were found: official (4), scientific (1), popular science (1), educational and educational-methodical (6), reference (1). Among the official documents are the People's Commissariat of Education of the Ukrainian SSR, as well as speeches and recommendations of the then Minister of Education G. Hryn'ko. Publications on the thematic focus are also distributed in addition to the official ones into one edition on architectural monument studies (F. Shmit), three natural monumentology (V. Krokos, V. Kistyakovskiy, V. Skorokhod), two natural museum work (Y. Wagner, G. Potapenko), two archaeological museum work (R. Wipper, P. Alampiev), one art museum (P. Gurvitz).

The publications studied on the museology and monumentology of 1922 make it possible not only to trace the complex processes of preservation and research of monuments, but also testify to the characteristic trends in the development of the educational process in the state of that time.

Keywords: printed publications; State Archives of Printing; Book Chamber of Ukraine; museum work; museology; monumentology; repressed scientists

References

1. Senchenko M. I. (2019). *Knizhkova palata Ukrayini : 100 rokiv sistemnih ta innovacijnih transformacij, 1919—2018*. Kyiv: Kn. palata Ukrayini.
2. Tronko P. T. (golova red. kol.) [ta in.]. (1991). *Represovane krayeznavstvo (20—30-i roki)*. Kyiv: Ridnij kraj ; Hmelnickij: Hmeln. red.-vidavn. viddil.
3. Gorbik V. O. [vidp. red.]. (2005). *Vidatni diyachi nauki i kulturi Kiyeva v istoriko-krayeznavchomu rusi Ukrayini. Biografichnij dovidnik : u 2 ch.* Kyiv: In-t istoriyi Ukrayini NAN Ukrayini. 2 ch.
4. Bilokin S. (2006). *V oboroni ukrajinskoyi spadshini : istorik mistectva Fedir Ernst*. Kyiv: In-t istoriyi Ukrayini NAN Ukrayini.
5. Nestulya O. O., Verezomska S. Zh. & Nestulya O. O. (2008). *Fedir Lyudvigovich Ernst i jogo shodennik "Hudozhnij viddil" 1925—1933 rr.* Poltava: RVV PUSKU.
6. Yanenko A. *Istoriya muzejnoyi arheologiyi USRR (1919—1934)*. Kyiv: Nacionalnij Kiyev-Pecherskij istoriko-kulturnij zapovidnik.
7. Yanenko A. [avt-uporyad.]. (2017). *Arheologichnij muzej Vseukrajinskoyi akademiyi nauk : doslidzhennya i materiali*. Kyiv: NK PIKZ.
8. Bugayeva O. (2015). *Muzichne tovaristvo imeni M. D. Leontovicha (1921—1931) : biogr. slov. : nauk. dovid.* Kyiv: NBU im. V. I. Vernadskogo.
9. *Kodeks o Narodnom Prosveshenii U.S.S.R.* (1922). Harkov: Tip. Narkomprosa.
10. *Trete Vseukrainskoe soveshanie po prosvesheniyu. Vyderzhki iz materialov rabot plenuma i sekcij. Rezolyucii.* (1922). Harkov: Red.-izd. otd. Narkomprosa.
11. *Materialy dlya shkolnyh robotnikov.* (1922). Odessa: Odes. uezd. otd. nar. obrazovaniya.
12. *Programma po Istorii materialnoj kultury : dlya 3-h letnih ped. kursov.* (1922). Harkov: Tip. Nar. komissariata prosvesheniya.
13. Shmit F. *Pamyatki staroruskogo mistectva : (pro doslidzhuvannya j vidannya yih).* (1922). Harkiv: Red.-vidav. viddil NKO.
14. Krokos V. (1922). *Chto dali raskopki na Ukraine*. Odessa: Gos. izd-vo Ukrainy.
15. Kistyakovskij V. V. (1922). *Naris geografiyi Ukrayini. Dlya shkil ta samonavchannya : (z malyunkami, kartami j kartogramami)*. Kyiv: Derzh. vid-vo.
16. Skorokhod V. G. (1922). *Ekskursii v prirodu (Vesna). Stati metodicheskogo haraktera. Primernye ekskursii, metodika i tehnika nablyudenij, posobie dlya rukovoditelej ekskursij i lyubitelej prirody.* Zhitomir: Vseukr. gos. izd-vo, Volyn. filiya.
17. Vagner Yu. (1922). *Pochatkovij kurs prirodnavstva. Ch. 1. Priroda nezhiva.* Kiyiv: Derzh. vid-vo.
18. Potapenko G. I. (1922). *O gerbarizacii : sostavlenie florist. kollekcij.* Odessa: Gos. izd-vo Ukrainy. Odes. otd. Sekciya Tochnogo Znaniya.
19. Vipper R. (1922). *Pidruchnik Starodavnoyi istoriyi.* Kyiv: Derzh. vid-vo.
20. Alampiyev P. (1922). *Sproba vikladannya istoriyi kulturi : rozmovi z ditmi v sil. shk.* Harkiv: tip. Eksperim. shk.-kluba pech. dela.
21. Gurvic P. A. (1922). *Farfor i fayans : ukaz. rus. lit. o farfore : posobie dlya kollekcionerov i lyubitelej.* Harkov: Gornyak.
22. Kokin S. A. (2006). Grinko Grigoriy Fedorovich. *Enciklopediya suchasnoyi Ukrayini, T. 6 : Go—Gyu*, p. 467.
23. *Krokos Volodimir Ivanovich (1889—1936) : biobibliogr. pokazhch. nauk. pr. za 1912—1939 rr.* (2015). Kyiv: Inform.-analit. agentstvo.

24. Orlenko O., Saltan N. & Saltan O. (2020). "Vivchajte politichnu kartu chastin svitu, treba yasno uyavlyati, hto z kim i proti kogo" : navch. programi z geografii nar. shkil Harkova chasiv nim. okupaciyi 1941—1943 rr. *Siveryanskij Litopis*, 3, pp. 115—135. DOI: 10.5281/Zenodo.3949822.
25. Rudnicka N. Yu. (2004). V. G. Skorohod pro principii j metodi krayeznavchoyi roboti. *Visnik Zhitomirskogo derzhavnogo pedagogichnogo universitetu imeni I. Franka*, 14, pp. 11—14.
26. Karamash S. Yu. (2005). Vagner Yuriy Mikolajovich. *Enciklopediya suchasnoyi Ukrayini*, T. 4 : V—Vog, pp. 13—14.
27. Pashkovskaya N. M. (2004). Zabytye imena: Georgij Iosifovich Potapenko. *Visnik Odeskogo nacionalnogo universitetu*, 9, (1) : Biologiya, pp. 269—273.
28. Bukach V. M. (2022). *Z istoriyi Odeskogo nimeckogo pedagogichnogo institutu : dovidnik*. Odesa: PNPNU.
29. Yas O. V. (2003). Vipser Robert Yuriyovich. *Enciklopediya istoriyi Ukrayini : u 10 t*, T. 1 : A—V, p. 571.
30. Krasnopolskij O. V. (2001). Alampiyev Petro Martinovich. *Enciklopediya suchasnoyi*, T. 1 : A, p. 342.
31. Taranushenko S. (1923). *Pokrovskij sobor u Harkovi*. Harkiv: [b. v.].

Надійшла до редакції 12 вересня 2022 року

ЗА РУБЕЖЕМ

УДК 378.091:[002+02]:(540)(045)

DOI: 10.36273/2076-9555.2022.10(315).50-52

Анатолій Гуменчук,

кандидат історичних наук, доцент,

перший проректор Національної академії

образотворчого мистецтва і архітектури,

e-mail: topa@ua.fm

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8931-7474>

Вплив Шіалі Ранганатана на розвиток вищої бібліотечної освіти Індії*

Компаративний аналіз навчальних планів наведених типів освітніх програм дає змогу визначити особливості змісту підготовки магістра-управлінця та магістра-дослідника. Зокрема, в Університеті Делі підготовка магістра бібліотечних та інформаційних наук передбачає опанування здобувачами таких дисциплін першого семестру: "Інформаційні системи та програми", "Організація знань: класифікація та каталогізація", "Прикладні програми інформаційних і комунікаційних технологій у галузі бібліотекознавства та інформаційних наук", "Методологія досліджень", "Маркетинг бібліотечно-інформаційних продуктів та послуг". У другому семестрі, крім обов'язкових навчальних дисциплін ("Системи зберігання та пошуку інформації", "Інформаційна грамотність у галузі бібліотекознавства та інформаційних наук"), передбачено вивчення двох курсів на вибір, один з яких кожний здобувач має обирати з блоку дисциплін, присвячених вивченню особливостей бібліотек різних типів ("Система публічних бібліотек", "Система академічних бібліотек", "Система медичних бібліотек", "Система науково-технічних бібліотек", "Система сільськогосподарських бібліотек"), а другу — з міждисциплінарного блоку ("Друковані та електронні джерела інформації з гуманітарних наук", "Друковані та електронні джерела інформації з природничих наук", "Друковані та електронні джерела інформації з суспільних

наук"). Обов'язковим складником підготовки магістра є написання дипломного проекту, який він публічно захищає після складання іспитів за другий навчальний семестр.

Освітня програма підготовки магістра філософії зі спеціальності Library and Information Sciences в Університеті Делі складається з двох частин: навчальної, що охоплює вивчення впродовж першого семестру двох обов'язкових дисциплін ("Методологія досліджень у галузі бібліотекознавства та інформаційних наук", "Планування та управління бібліотеками й інформаційними центрами"), та однієї вибіркової з такого переліку: "Бібліотечна система університетів і коледжів", "Опрацювання та організація інформації", "Бібліотечна та інформаційна освіта", "ІТ-інструменти й технології в бібліотечній та інформаційній справі". Другий семестр навчання присвячено реалізації наукової частини освітньої програми — написанню та захисту магістерської дисертації з актуальної теми, затвердженої випусковою кафедрою. Наголошено, що дисертація має містити результати оригінального дослідження, нову інтерпретацію відомих фактів чи оглядову статтю критичного характеру й допускається до захисту лише за умови позитивного відгуку наукового керівника.

Освітня програма підготовки доктора філософії зі спеціальності Library and Information

* Закінчення. Початок див.: Вісник Книжкової палати. 2022. № 9. С. 49—52.